

# Foti Benlisoy: Bonapartist “zombi faşizm”

Posted on 26/09/2021

Paskalya tatili sırasında yedi öğrenci Øksfjord kasabası yakınlarında bir kulübeye kamp yapmak üzere yerleşir. Daha ilk gecelerinde karşılaştıkları gizemli bir gezgin, onlara söz konusu bölgenin İkinci Dünya Savaşı’nda SS’e bağlı bir Einsatzgruppe müfrezesinin merkezi olduğunu, bu askeri birimin üç yıl boyunca yerli halka zulmettiğini, savaş sonuna yaklaşırken de ahalinin ayaklanarak Nazi askerlerinin çoğunu öldürdüğünü anlatır. Sağ kalan Naziler dağlara kaçmış, ama söylendiğine göre orada donarak ölmüşlerdir.

Bu hikâyenin etkisi altında kalan öğrenci grubu kısa süre sonra ölmüş sanılan Nazi askerleriyle karşılaşır. Bir biçimde zombileşmiş Naziler gençlere saldırır ve olaylar kanlı bir istikamette gelişir. 2009 Norveç yapımı bir zombie korku/komedi filmi olan Dead Snow’un (Ölü Kar) hikâyesi kabaca böyle.

Aslında Dead Snow’daki bu hortlayan, daha isabetli bir deyişle “yaşayan ölüler” olarak yeniden insanlığın karşısına dikilen faşizm teması pek de özgün değil. “Pulp” romanlar ve bilhassa korku türünden “B movie”ler âleminde, ölmüş faşizmin zombi suretinde dirilmesi teması sık sık karşımıza çıkar. Shock Waves (Şok Dalgaları, 1977), Zombie Lake (Zombi Gölü, 1981), Outpost (Sığınak, 2008), Frankenstein’s Army (Frankenstein’in Ordusu, 2013), Overlord (Overlord Operasyonu, 2018) gibi filmlerde bir şekilde zombileşmiş, yaşayan ölüye dönüşmüş Naziler açık kalmış hesaplarını görmek için ayağa kalkıp dehşet saçar.

Marcuse, 1968’de, On Sekiz Brumaire’in yeni bir baskısına yazdığı önsözde, fars kılığındaki tekrarın orijinal trajediden daha korkunç olabileceğini yazar. Marcuse’e göre, 20. yüzyılın faşist ve postfaşist dehşeti, Marx’ın satırlarında revizyonu gerektirir: “Sanki ‘iki defa’ ortaya çıkan ‘dünya-tarihsel vakalar ve şahsiyetler’, ikinci defasında artık ‘fars’ olarak tezahür

etmez. Yahut belki de fars, takip ettiği trajediden daha da ürkütücüdür.”

Creature with the Atom Brain (Atom Beyinli Yaratık, 1955) gibi başka bazı düşük bütçeli korku filmlerindeyse kaçak ve elbette çılgın Nazi “bilim insanları”, dünyayı ele geçirecek zombi orduları yaratmaya çalışır. Call of Duty: World at War (Göreve Çağrı: Savaşan Dünya) adlı popüler video oyununun Nazilerin yine zombi olarak dehşet saçtığı bir versiyonunun bulunduğunu da anmadan geçmeyelim. Bazen şaka, bazen ima yollu olsa da tüm bu yapımlardaki vurgu ortak ve aslında basbayağı haklı: Faşizm hortlamaya meyyaldir, faşist karanlığın tekerrürü mümkündür.

Faşizmi hortlayan ölümler olarak resmeden filmler aslında pek eski bir geleneğin izinden gider. D.W. Griffith’in yönettiği ve ABD’de İç Savaş ve hemen sonrasında beyaz üstünlükçü epik bir panoramasını sunan o meşhur The Birth of a Nation (Bir Ulusun Doğuşu, 1915) filminde Ku Klux Klan’ın (KKK) kuruluşunun nasıl hikâye edildiğini hatırlayalım. Aslında tıpkı Rusya’daki “Kara Yüzler” misali proto-faşist bir milis örgütü olan KKK, filmde İç Savaş sonrasında yenik Güney’de “beyazları terörize eden siyah şiddete” karşı bir tür öz-savunma örgütü olarak sunulur.

Filmin ana karakterlerinden olan “küçük albay” lâkaplı eski ve yenik Güney subayı Ben Cameron, bir gün onları taciz eden siyah çocukları, beyaz bir battaniyeye sarılıp hayalet taklidi yaparak ürkütüp kaçırın iki beyaz çocuk görür. Cameron’un bu hadiseden esinlenerek oluşturduğu milis gücü de beyaz çarşafı bürünerek siyahlara korku salmaya başlar ve neticede Güney’de ırkçı beyaz üstünlüğü rejimini yeniden tesis eder. KKK, İç Savaş’ta yenilmiş beyaz üstünlüğünü diriltmeye çalışan bir hortlaklar ordusudur.

## TARİHTE TEKERRÜR

Günümüzde yaşayanlara yeniden musallat olan hortlaklardır bunlar. Richard Seymour’un

deyişle, “faşist olmak için 1945’ten beri daha iyi bir zaman olmamıştı”.[1] “Neo”, “proto” ya da “post” sıfatlı türlü faşist akımların semirdiği, muhafazakâr siyasal akımların sağa doğru radikalleştiği, aşırı ya da radikal sağın siyasal yelpazenin tümüne sirayet eden bir basınç uyguladığı bir dönemdeyiz. Daha kısa zaman önce ABD’de senato binasını basan kalabalığı hatırlamak yeterli.

Beyaz üstünlükçü bir şamanın, Nazizm hayranlarının, ABD’yi çocuk yiyip şeytana tapan bir kültün yönettiğine inanan Qanon’cuların, İç Savaş artığı köleci Konfederasyon hayranlarının, aşırı karşıtlarının, emekli askerlerin, Hıristiyan Evanjelistlerin, trollerin, “boomerwaffen” denilen silahlı beyaz göstericilerin oluşturduğu bu grup, klasik faşizmin bile değil, Louis Bonaparte destekçisi olan 10 Aralık Cemiyeti’nin tabanının mezarından kalkmış, yani zombileşmiş bir versiyonu değil mi?

Marx’ın Louis Bonaparte’ın On Sekiz Brumaire’i’nde bu kitleyi nasıl tasvir ettiğini hatırlayalım: “Burjuvazinin yoldan çıkmış, macera peşindeki artıkları yanında serseriler, ordudan atılmış askerler, salıverilmiş hükümlüler, kaçak kürek mahkûmları, dolandırıcılar, şarlatanlar, yankesiciler, üçkâğıtçılar, kumarbazlar, kerhaneciler, hamallar, yazar-edebiyatçı takımı, laternacılar, paçavracılar.”[2]

Faşizmi artık çoktan geçmişe karışmış, defteri dürülmüş ve tarih kitaplarında kalmaya mahkûm bir melanet sayan anlayışın aksine, tarihin tekrar etme eğilimine karşı uyanık olmalıyız. Bu tekerrür ihtimalini ortaya çıkaran koşullar uzun süredir tartışılıyor zaten: Siyasal merkezin küresel ölçekte erozyonu ve burjuva siyasal mimarisinin kırılma eğilimi, sağ ve sola doğru eşitsiz bir polarizasyona yol açıyor. Eşitsiz, zira sağa doğru radikalleşme ve çözülen merkezin “sağın sağında” yeniden inşası girişimleri oldukça mesafe katetmiş durumda.

Çözülen sadece merkez sağ ve merkez solun dönüşümlü olarak iktidar olduğu siyasal mimari değil. İkinci Dünya Savaşı sonrasında “antifaşist konsensüsünün” de yerinde yeller esiyor

bugün. “Faşizm karşıtlığı sonrası” çağındayız. “Pro”, “neo” ya da “proto” sıfatlarıyla da olsa faşizmin siyaseten “ayıp” sayıldığı devir çoktan geride kaldı. Aşırı sağ ve faşizan söylemler ana akımlaşıyor, normalleşiyor. İşte bu koşullarda faşizmin güncellenmiş bir tekrarı mümkün hale geliyor.

Bugün hortlayıp tekerrür eden “faşizm” kara veya kahverengi gömleklili değil. Günümüzün “zombi faşizmleri” 20. yüzyılın sınıf temelli kitle siyaseti formlarının geri çekildiği bir dönemde ortaya çıkıyor.

Marx, Louis Bonaparte’ın On Sekiz Brumaire’i adlı çalışmasının başındaki o çok bilinen cümlesinde, Hegel’e atıfla tarihteki tekerrür eğilimine değinir: “Hegel büyük tarihsel olayların ve kişilerin iki defa ortaya çıktığından bahseder, ama eklemeyi unutmuştur, ilkinde trajedi, ikincisinde fars olarak.”[3] Marx’ın bu satırlardaki muhtemel gayesi, tarihteki tekrar olasılığına gerçekten değinmekten ziyade, yeniyetme Louis Bonaparte’ı amcasıyla kıyas ederek alaya almaktır. Dolayısıyla, tarihte tekerrürün trajediden farsa ilerlemesi gibi bir zaruret yoktur elbette.

Tersi de olabilir. Hatırlayalım: Nazizmin ilk iktidar denemesi, 1923 yılında Münih’te cereyan eden ve günümüzde ABD’deki Capitol baskını benzeri amatörce, hatta komik bir girişim olan “birahane darbesi” idi. Nazizm örneğinde olduğu gibi, farsı on yıl sonra trajedinin izlemesi de mümkündür. Daha da olası olan, tekerrürün trajedinin devamı ve yinelenmesi olarak tezahürüdür.

Herbert Marcuse, 1968 yılında, On Sekiz Brumaire’in yeni bir baskısına yazdığı önsözde, tekerrüre dair dikkate almamız gereken bir başka olasılıktan da bahseder ve bazen fars kılığındaki tekrarın orijinal trajediden daha korkunç olabileceğini yazar. Marcuse’e göre, 20. yüzyılın faşist ve postfaşist dehşeti, Marx’ın söz konusu satırlarında bir revizyonu gerektirir: “Sanki ‘iki defa’ ortaya çıkan ‘dünya-tarihsel vakalar ve şahsiyetler’, ikinci defasında artık ‘fars’ olarak tezahür etmez. Yahut belki de fars, takip ettiği trajediden daha da

ürkütücüdür.”[4]

## BONAPARTIST BİR “FAŞİZM”

Tekerrür edebilecek olan tekil tarihsel olaylar değil elbette. Aynı hadiseleri dönüp dolaşıp yeniden yaşamamız söz konusu değil. Kojin Karatani’nin vurguladığı üzere “tarihteki tekerrür aynı olayların tekrarlanmasını ifade etmez, zira tekerrür ancak biçim (yapı) çerçevesinde mümkündür, olay (içerik) çerçevesinde değil.”[5]

Dolayısıyla, neyin tekerrür ettiği hususunda dikkatli olmak elzem. Bugün hortlayıp tekerrür eden “faşizm” kara veya kahverengi gömleklili olan değil. Günümüzün zombi ya da tırnak içindeki “faşizmleri” 20. yüzyılın sınıf temelli kitle siyaseti formlarının (yani yığınsal siyasal partilerin, büyük sınıf ve kitle örgütlerinin) geri çekildiği bir dönemde ortaya çıkıyor.

Bu paradoksal bir durum. Zira klasik (yani tırnak içinde olmayan) faşizmin belirleyici bir özelliği onun aldığı özgün biçim, yani onun paramiliter bir kitle hareketi olarak örgütlenmesiydi. “Klasik” faşizmi “geleneksel” sağ kanat siyasal akım varyantlarından ayıran, programından ziyade, onun muarızlarını şiddet ve terör yoluyla sindirerek iktidara gelmeye çalışan, “devrimci” bir jargona başvuran, parlamento dışı bir kitle hareketi olmasıydı.

Alman komünist Arthur D. Rosenberg’in 1934’te yazdığı gibi, “modern faşizmin karakteristik özelliği”, aslında zaten hazır olan politik temalardan kopyala-yapıştır yoluyla elde edilmiş ideolojik pozisyonu değil, “paramiliter güçler kullanmaya dair alışılmadık taktiktir”. [6] Faşizmin reaksiyoner bir paramiliter kitle hareketi oluşu, yani aşağıdan gelişen ve sınıf hareketini hedefleyen bir kitle terörizmi biçimi olması onun şekli ve arızı özelliği değil, tanımlayıcı bir niteliğidir.

Klasik faşist partiler birbiriyle yakın işbirliği içinde olan iki kanat şeklinde örgütlenmişlerdi: Biri seçimlere katılan, mevcut yasal çerçeve dahilinde faaliyet yürütüp iktidara talip olan siyasi parti, diğeryse devletin şiddet tekeli fiilen sorgulayan, silahlı, siyasi muhaliflerine karşı cezalandırma eylemleri düzenleyen paramiliter-tedhişçi kanat. Üstelik bu ikincisi hiç de öyle küçümsenebilecek, tali diye geçiştirilebilecek bir boyut değildi.

İtalya'da, iktidara gelme aşamasında, Ulusal Faşist Parti'nin toplam 220 bin üyesinin neredeyse yarısı paramiliter eylem gruplarının parçasıydı. Almanya'da, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin iktidara gelişinden birkaç hafta önce üye sayısı 850 bin civarındayken, kahverengi gömleli SA (Taarruz Bölüğü) üyelerinin sayısı yaklaşık 430 bindi.[7] Bu bakımdan "squadrisimo", yani paramiliter vurucu timler olarak örgütlenme ve eyleme klasik faşizmin tanımlayıcı bir niteliğiydi.

Günümüzün "zombi faşizmi" ise" (şimdilik) büyük kitle seferberliklerine, siyasi reaksiyonerliğin "devrimci" yöntemlerle örgütlenmesine, paramiliter şiddete yaslanmıyor. Ortada öyle büyük faşist kitle örgütleri, faşist sendikalar, faşist gençlik kolları filan yok. Hindistan örneği haricinde, bırakın paramiliter örgütlenmeleri, bazen kelimenin gerçek anlamında parti örgütleri bile yok. Bolsonaro gibi tescilli bir faşistin doğru dürüst bir siyasi partisi bile olmadan iktidara gelişi tipik bir örnek. Trump ya da Salvini gibi figürler için sosyal medya hesapları bazen parti örgütlerinden bile daha etkili araçlar.

Günümüzde işçi sınıfının siyasi güçsüzlüğü ve dağınıklığı, klasik tipte bir faşist kitle tedhişini anlamsız kılıyor. Bu atmosferde kitlesel siyasi seferberliğe değil de siyasi apati ve atalete dayanan "zombi faşizm" Bonapartist bir niteliğe bürünüyor.

Tırnak içindeki "faşizmin" yükselişi müstakbel ekolojik yıkımla bütünleşen kapitalist kriz ve emperyalistler arası rekabetin kızışması bağlamında gündeme geliyor. Bu bakımdan, geçtiğimiz yüzyılın klasik faşist tırmanışıyla, Karatani'nin deyişiyle "yapı çerçevesinde" bir mukayeseye başvurmak mümkün: 20. yüzyılın faşizmi Hobsbawm'ın tabiriyle "felâket

çağında” doğmuştu.[8] Faşizmin hortlayışının yine bir felâketler devrinde, “felâket kapitalizminin” gemi aızıya aldığı bir dönemde cereyan ediyor olması hiç de şaşırtıcı değil. Ancak bu hususta da klasik tipte bir “faşist momentin” belirleyici öğelerinden birinin eksik olduğunu vurgulamak gerekiyor.

Faşizmin yükselişi genel olarak kapitalizmin şiddetli bir bunalımının, bizatihi artık değer üretilme ve gerçekleşme koşullarının bunalımını ifade ediyor. Faşist bir rejimin tesisi böylesi bir akut bunalım koşullarında kitle terörü yoluyla işçi sınıfının gücünün kırılması ve böylece de artık değer üretilme ve gerçekleşme koşullarının sermaye lehine (onun “tekelci” fraksiyonunun önderliğinde) şiddetle dönüştürülmesi anlamını taşıyor.

Ancak, faşizm bir iktisadi buhranın “otomatik” sonucu değil elbette. İşçi hareketinin ve aşağıdakilerin sosyal-siyasal hareketliliğinin de belli bir seviyede olması, mevcut siyasal rejimin hareket kabiliyetini daraltan, onu zorlayan bir düzeyde olması da denklemin bir parçası. Faşizm, en genel mânâda, alt sınıfların bir önceki dönemde akamete uğramış bir atılım sonucunda elde etmiş olduğu kazanımların, kitle hareketi olarak örgütlenmiş terör yoluyla sermaye lehine sökülüp atılmasını gündeme getirir.

Yani faşist moment, sınıf mücadelesinde somut bir uğrağa işaret eder. İşçi sınıfının muzaffer ol(a)madığı, ama yenik de olmadığı, hatta ayağını bir önceki dönemdeki mücadeleler dolayısıyla edindiği önemli kazanımlara bastığı bir güçler dengesini ifade eder. İşçi sınıfı zafere ilerleyecek, ileri atılacak konumda değildir, ama geri de basmamaktadır. Sermaye sınıfı yenilmemiştir, ama bir önceki dönemin sınıf mücadeleleri neticesinde konumu sarsılmış, güç kaybetmiştir. İşte sınıflararası güçler dengesinde söz konusu olan böyle bir kararsız denge şiddetli bir iktisadi buhranla birleşince faşist “çözüm” gündeme gelebilir.

August Thalheimer’in de hatırlattığı üzere, “burjuvazinin açık diktasının biçimleri münferit tezahürler olmayıp, düpedüz sınıflar arası ilişkilerin belirli bir durumuna bağlı bulunmaktalar. Bu ilişki geri döndükçe, bunlar da düzen olarak geri dönüyorlar.” Yani

“sermayenin diktasının şekilleri, (...) sınıf kavgasının belirli aşamalarına ve belirli sınıfsal ilişkilere bağlıdır.”[9]

Oysa günümüzde işçi sınıfının siyasal güçsüzlüğü ve dağınıklığı, yani “sınıf kavgasının” mevcut durumu, klasik tipte bir faşist kitle tedhişini anlamsız kılıyor. Eski faşizmi var eden o “radikal” yöntemlere de, ölümüne yürütülen “haçlı seferi” atmosferine de ihtiyaç yok gibi. Bu atmosferde kitlesel siyasal seferberliğe değil de siyasal apati ve atalete dayanan “zombi faşizm” Bonapartist bir niteliğe bürünüyor.

Pierre Frank’ın da hatırlattığı üzere: “Bonapartizmin aktif desteğe ihtiyacı yoktur; vilayetlere doğru zaman zaman gerçekleştirilen birkaç memleket gezisi yeterlidir; onun siyasal dayanağı her şeyden önce siyasal apatidir -elindeki her türlü araçla beslediği bir apati.”

Hemen hatırlayalım: Bonapartçılık faşizm gibi karşı devrimin “devrimci” metotlarla örgütlenmesi girişimi değildir. Yani, karşı devrimci bir kitle seferberliği formu değildir. Siyasal mobilizasyondan çok, siyasal takatsizlik ve atalete yaslanır.

Pierre Frank’ın da hatırlattığı üzere: “Bonapartizmin aktif desteğe ihtiyacı yoktur; vilayetlere doğru zaman zaman gerçekleştirilen birkaç memleket gezisi yeterlidir; onun siyasal dayanağı her şeyden önce siyasal apatidir -elindeki her türlü araçla beslediği bir apati.”[10]

Örneğin, Türkiye’de Erdoğan faşist repertuvardan Rabia işareti yahut “tek millet, tek devlet...” gibi sloganları devralmış olsa da, onun tabanıyla kurduğu ilişkiyi, daha doğrusu bu toplumsal tabanın örgütlenme ve seferber edilme biçimlerini klasik anlamıyla “faşist” olarak nitelenmek mümkün değil. Daha önce birçok vesileyle ifade edildiği üzere, tipik sayılabilecek bir plebisiter-Bonapartist ilişki ve seferberlik formuyla karşı karşıyayız.

Marx'ın Bonapartizmin sosyal tabanını, bir çuvalın içindeki patateslere benzettiği küçük köylülük olarak tariflediği malûm. Bu tasvir onun köylülere olan bir küçümsemesinin eseri değildi elbette. Ona göre küçük köylülerin cumhurbaşkanı-imparatorun arkasında sürüklenmesinin nedeni, “yaşayış şekillerini, çıkarlarını ve kültürlerini, öteki sınıflarınkilere karşı” tutamamaları, “aralarında bir birleşme, bir ulusal bağ ve bir politik örgüt” yaratamamaları, bu anlamda da “ayrık bir sınıf” teşkil edememeleriydi. Onlar, Marx'ın deyişiyle, “kendi kendilerini temsil edemezler, temsil edilmek zorundadırlar.”[11]

Teşbihte hata olmaz: Günümüz (“faşist”) Bonapartizminin sosyal tabanının önemli bir bölümü de kendi çıkar, kültür ve yaşayış şekillerini öteki sınıflara karşı konumlandıramayan, aralarında bir birleşme, ulusal çapta bir rabıta, bir sosyal ve siyasal örgütlenme biçimi kuramayan, yani bir sınıf olarak davranabilme ve eyleyebilme kudretini şu neoliberalizm dediğimiz yenilgiler silsilesi dolayısıyla önemli ölçüde yitirmiş emekçilerdir. Tıpkı eski Bonapartizmde söz konusu olduğu gibi kendi kendilerini temsil edemezler ve bir “koruyucu” tarafından temsil edilmeleri gerekir.

Marx'a göre, küçük köylülerin cumhurbaşkanı-imparatorun arkasında sürüklenmesinin nedeni, “yaşayış şekillerini, çıkarlarını ve kültürlerini, öteki sınıflarınkilere karşı” tutamamaları, “aralarında bir ulusal bağ ve bir politik örgüt” yaratamamaları, “ayrık bir sınıf” teşkil edememeleriydi. Onlar, “kendi kendilerini temsil edemez, temsil edilmek zorundadır.” Günümüz Bonapartizminin sosyal tabanı da kendi kendilerini temsil edemez, bir “koruyucu” tarafından temsil edilmeleri gerekir.

Yani mesele, sınıf siyasetinin önlenemez gerileyişinin yarattığı ayrılmış ve yalıtılmış bireylerin, izole olmuş insan yığınlarının, borçlandırılmış, güvencesizleştirilmiş emekçilerin kendi kendilerini örgütlenme ve temsil etme kabiliyetinin dumura uğramasıdır. Bu durumun yarattığı sosyal apati ve ataletin Bonapartizmin esaslı koşulu olmasıdır.

Sınıflar arası mücadelede “faşist momente” denk düşmeyen “faşist” yükseliş, tam da bu

nedenlerle Bonapartist bir biçim alıyor. Tedhişçi bir kitle hareketiyle değil, çoğu zaman seçim ve referandum kampanyaları aracılığıyla örgütlenen plebisiter mobilizasyon biçimleriyle karşı karşıyayız. (Dikkat: Bonapartistmin bu “plebilisiter” karakteri onun zordan muaf olduğu değil, tam tersine zorun daha merkezileşmiş ve yoğun bir örgütlenmesine muhtaç olduğu anlamına gelir. Örneğin Bonapartist bir karaktere bürünen zombi “faşizmi” de bir “paramiliterleşme” eğilimi sergileyebilir. Ancak bu dinamik, kendini “sivil-kitlesel” değil, “resmi-kurumsal” düzlemde açık eder. Yani kitle hareketi karakteri taşıyan bir paramiliterleşmeden ziyade, mevcut baskı aygıtı içerisinde cereyan eden bir “milisleşme” istidadı (polisın ordulaşması, güvenlik aygıtı içerisinde doğrudan “şefe” bağlı “hasa” kuvvetlerinin yaratılması vs.) söz konusu olur. Bu, geleneksel-normal baskı aygıtının dışında gelişen “özerk” bir kitle hareketi niteliği arzeden bir milisleşmeden ziyade, bizzat o aygıtın içinde gelişen “resmi” denebilecek bir paramiliterleşmedir.)

Bonapartist bir faşizmden bahsetmenin, kavramları esneterek içeriksizleştirme tehlikesine kapı araladığını görmezden gelemeyiz elbette. Ancak, Bonapartistizm ve faşizmi birbirinden niteliksel olarak farklı ve bütünüyle ayrı iki olağanüstü rejim tipi olarak değil, aynı melanetin iki farklı ama geçişken “modu” olarak da düşünmek mümkün. Faşizmi Bonapartistmin modern kitle siyaseti koşullarında güncellenmiş bir versiyonu olarak değerlendiren August Thalheimer ya da “iktidara gelmiş” faşizmin Bonapartist tipte bir diktatörlüğe evrildiği belirlemesini yapan Lev Troçki böyle bir “geçişkenlik” açısından yararlı kalkış noktaları oluşturabilir.

Hem zaten, köşeleri net, tarih dışı olağanüstü rejim “ideal tiplerini” Sinderella öyküsündeki prens misali belirli bir tarihsel formasyonun ayağına zorla sığdırmaya çalışmaktan imtina etmeliyiz. Siyasal içeriklerin formunu, siyasal biçimlerin de içeriğini aradığı akışkan ve belirsiz bir çağda çelişkiye düşmekten, esnek, hatta hibrid kavramlara başvurmadan çekinmemeliyiz.

Alex Callinicos’un ifade ettiği üzere, “Her halükârda mesele, spesifik oluşumlara hangi

etiketin yapıştırılacağını belirlemek değil, çağdaş aşırı sağ hızla değişen dinamik bir güç alanı olarak anlamaktır. Faşizm, bu farklı oluşumların tarihsel mirasları nedeniyle değil, esas olarak sağdaki radikalleşmenin günümüzde gerçek bir siyasi seçenek olması nedeniyle bu alanda çekim kuvveti uygulamaktadır.” [x12]

Richard Seymour aktardığım tümcesinin, “1945’ten beri faşist olmak için hiç bu kadar iyi zamanlar olmamıştı”nın hemen ardından, “ama bırakın devlet aygıtının devrimci milliyetçi fethi ihtimalini, ortada kitlesel bir faşist parti ya da paramiliter örgütlenmenin emaresi bile yok” diyerek bu çelişkili, değişken durumu ifade ediyor: “Faşistler var, ama bu klasik bir faşist durum değil.”

Bonapartist bir faşizmden bahsetmenin, kavramları esneterek içeriksizleştirme tehlikesine kapı araladığını görmezden gelemeyiz elbette. Ancak, Bonapartizm ve faşizmi birbirinden niteliksel olarak farklı ve bütünüyle ayrı iki olağanüstü rejim tipi olarak değil, aynı melânetin iki farklı ama geçişken “modu” olarak da düşünmek mümkün.

“Zombi faşizm” diye tanımlamaya çalıştığım belirsiz ve çelişkili hali, Seymour “teori gerçeklik kadar kesinlikten uzak ve spekülâtif olmalı” diye vurgulayarak “faşizm olmayan faşizm” diye tarif ediyor.[13]

## NORMALE DÖNÜŞ

Faşizmin zombi versiyonu küçümsemeye hiç gelmez. Unutmayalım, Mark Fisher’ın da vurguladığı gibi, “bir zombiyi öldürmek yaşayan bir insanı öldürmekten çok daha zordur”. [14] Ne şekilde gelişeceğini, kalıcı sonuçlar yaratıp yaratmayacağını bilmek henüz güç olsa da, karşı karşıya olduğumuz bu zombi salgınının korkuya, hatta paniğe neden olması doğal. Korku ve dehşet, “denize düşen yılanı sarılır” diye özetlenebilecek bir ruh durumuna yol açıyor çoğu zaman. “Yılanlar” malûm: Madencilik şirketleri aracılığıyla

dünyanın dört bir yanında doğayı talan eden Trudeau, Güney Avrupa'yı yoksulluğa mahkûm eden ve son olarak aşıda patentlerden feragat edilmesine hayır diyen Merkel, polislerin hak ihlallerinin kaydedilip paylaşılmasını suç haline getiren Macron.

Seçim kampanyası sırasında “polislere siyahları ayağından vurmaya öğretmek gerek” diyebilen ve dünyayı yeni bir “Soğuk Savaşa” ve silahlanma yarışına sürükleyen Biden'ı da unutmayalım. Liberal “aşırılıkçı” merkezin bu zombi sürülerine karşı öne sürdüğü liderlik modelleri bunlar.

François Hollande on yıl kadar önce, Nicolas Sarkozy karşısında başkanlık yarışına girdiğinde, “normal başkan” sloganını benimsemişti. Hollande'vari “normale dönüş”, zombi sürüleri karşısında liberal merkezin temel vaadi bugün. O vaatten on küsur yıl sonra, Fransa siyasetinin giderek sağcılaşan merkez ile “post” sıfatlı faşist Le Pen arasındaki kısır döngüye sıkışmış olması tesadüf olmasa gerek. Zira, zombi felâketinin karşısına o felâketin koşullarını yaratmış “normal”e dönüşü koymak daha büyük felâketlere davetiye çıkarmak demek.

Bir olay olarak felâketin tohumları bir süreç olarak felâkette gizlidir. Normale dönüş, süreç olarak felâketle olay olarak felâket arasındaki fasit daireye sıkışmaktan başka şey değil. Günümüzün felâket kapitalizmi her alanda böyle bir fasit daireye neden oluyor: Olağanüstü felâketi yaratan ve koşullayan olağan felâketler pekiştirildikçe daha çok olağanüstü felâkete kapı aralanıyor.

Acil ve yakın tehlikeyle baş edebilmek, hemen kurtarılabilecek olanı kurtarmak adına “çıtayı aşığıya çekmek”, şerre karşı mücadelede ehven-i şerre sığınmak makûl bir yolmuş gibi görünüyor. Halbuki, en yakın olanı kurtarmak için çoğu zaman en uzağa yönelmek gerekir. Felâketin karşısına ütopyaı çıkarmak, ufkun genişletilmesi güncel bir siyasal görev.

Oysa, zamanında Walter Benjamin'in ısrarla vurguladığı üzere, o normal, yani işlerin her zamanki gibi olması (business as usual) bir olağanüstü haldir. Her şeyin “böyle devam

etmesi katastroftur”, yani felâkettir.[xv]Günümüzde suya düşünce yılanı sarılan, yani “kendi kendini sınırlayan” direniş ve hareketler, felâket karşısında köktenci bir siyasal ve toplumsal dönüşümü, koşulların daha elverişli görüldüğü daha iyi ve görece kolay zamanlara ertelemeyi öneriyor. Acil ve yakın tehlikeyle baş edebilmek, hemen kurtarılabilecek olanı kurtarmak adına “çıtayı aşağıya çekmek”, şerre karşı mücadelede ehven-i şerre sığınmak makûl bir yolmuş gibi görünüyor. Böylece, bir başka gelecek fikri -bitmiş, tamamlanmış bir proje olarak değil- bir ufuk olarak “ütopya” sürekli olarak erteleniyor, güncel politik ve sosyal mücadelelerin dışına atılıyor.

Halbuki, Walter Benjamin’in de hatırlattığı üzere, tam da en yakın olanı kurtarmak için çoğu zaman en uzağa yönelmek gerekir. Felâketin karşısına ütopyayı çıkarmak, yani tehlikeyle karşı karşıya kalındığında beklenti ufkunun daralması değil, tersine genişletilmesi, aslında basbayağı güncel bir siyasal görev.

Bu ihtiyacı belki de en trajik biçimde vurgulayanlardan biri, Esther (Etty) Hillesum’du (1914-1943). Güncesine Nazi işgali devrinde Amsterdam Yahudilerinin maruz bırakıldığı muameleyi aktaran ve Auschwitz’te katledilen Hillesum, “inanıyorum ki” diye yazıyordu, “bu griliğin karşısına yepyeni yerlerde yeni bir başlangıç vaadi olacak ışıklı ve yoğun bir şey koyamamaktan dolayı kaybolduk, ebediyen ve bir daha geri gelmemek üzere kaybolduk”.[xvi] Zombi “faşizmin” karşısına ancak kadim marşımızdaki gibi, “biz başka âlem isteriz” diyerek çıkabileceğimiz, bu felâket döngüsünü ancak böyle kırabileceğimiz açık değil mi?

[1] Richard Seymour, “The Social Industry and the ‘Lone Wolf’ Phase of Fascism”

[2] Karl Marx, Louis Bonaparte’ın 18 Brumaire’i, çev. Ahmet İnel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 103.

[3] Marx, age, s. 29.

[4] Herbert Marcuse, "Epilogue of the New German Edition of Marx's 18th Brumaie of Louis Napoleon"

[5] Kojin Karatani, Tarih ve Tekerrür, çev. Erkal Ünal, Metis Yayınları, İstanbul, 2013, s. 41-42.

[6] Arthur Rosenberg, "Fascism as a Mass-Movement", Historical Materialism 20.1 (2012), s. 152.

[7] Stefan Breuer, Milliyetçilikler ve Faşizmler - Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri, çev. Çiğdem Canan Dikmen, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 57-60.

[8] "Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasından ikincisinin ertesine kadar geçen on yıllar, burjuva toplumunun Felâket Çağı oldu. Toplum kırk yıl kadar bir beladan diğerine sendeleyerek ilerledi. Zeki tutucuların bile bu toplumun yaşayıp yaşamayacağı konusunda bahse girdikleri zamanlar oldu." E. Hobsbawm, Aşırılıklar Çağı -Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991, çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi, İstanbul,1996, s. 19.

[9] A. Thalheimer, O. Bauer, A. Tasca, Faşizm ve Kapitalizm -Faşizmin Sosyal Kökenleri ve Fonksiyonu Üstüne Teoriler, çev. Rona Serozan, Suda Yayınları, İstanbul, 1974, s. 58, 69.

[10] Pierre Frank, "Gaullist Bonapartism Throws Off Its Camouflage"

[11] Marx, age, s. 162-3.

[12] Alex Callinicos, "Neoliberal capitalism implodes: global catastrophe and the far right today"

[13] Seymour, agm.

[15] Mark Fisher, “How to kill a zombie: strategizing the end of neoliberalism”

[15] Esther Leslie, Walter Benjamin -Konformizmi Alt Etmek, çev. Eda Çaça, Habitus, İstanbul, 2011, s. 11.

[16] Aktaran Miguel Abensour, Ütopya -Thomas More’dan Walter Benjamin’e, çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Kitap, İstanbul, 2009, s. 7-8.

Kaynak: [birartibir.org](http://birartibir.org)